

НЕКА ПИТАЊА МАНЕВАРСКЕ ОДБРАНЕ ПЕШАДИСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Карактер задатка, односно циљ који се жели постићи у одбрани, као и конкретна ситуација, условљавају начин организације и метод извођења одбране. Према овоме и маневарска одбрана у суштини није ништа друго него примена једног од метода одбране који најбоље одговара датој ситуацији.

Пешадиска дивизија, било да је самостална или у саставу корпуса (армије), најчешће изводи маневарску одбрану на одређеном правцу за рачун неке више јединице, са задатком да заштити њене снаге које врше концентрацију, организују одбрану у дубини, припремају се за офанзивна дејства и сл. У свима овим случајевима конкретан задатак дивизије начелно садржи: правац (зону) који дивизија треба да затвори, на којој дубини и за које време. Ово значи да је већ самим задатком слобода маневра пешадиске дивизије ограничена како по дубини, тако и временски.

Ако садржини задатка додамо и остале елементе ситуације (стање код непријатеља, земљиште, итд.) и детаљно их проанализирамо, моћи ће се организација и извођење ове одбране у одређеним границама дејства прилагодити стварној ситуацији и ослободити сваког шаблона, нарочито у погледу примене познатих норми између појединих линија отпора и „аутоматског“ преношења борбе са једне линије на другу.

И поред тога што ће се тежити да се у границама добивеног задатка одгоди решење борбе и да се што више сачува борбена способност дивизије за извођење одбране на целој дубини, командант дивизије биће принуђен да на појединим положајима пређе и у отсудну одбрану, што се нарочито односи на поједине делове дивизије (пукове и батаљоне). Јер, маневарску одбрану за дивизију у целини не морају да изводе на целој дубини одбране и њени поједини пукови, а још мање батаљони. Уколико је јединица која изводи маневарску одбрану већа, утолико овај принцип долази до јачег изражаја.

Организација маневарске одбране пд у односу на отсудну одбрану има низ специфичности по многим питањима, као што су: почетни борбени поредак, механизам извођења маневарске одбране, организација појединих линија у дубини и дубина на којој пд може успешно изводити маневарску одбрану. Пошто су гледишта на напред наведена питања различита, а како ни постојеће правилске одредбе

не расветљавају довољно ове проблеме, то ћу по њима и изнети своје мишљење.

При постројавању борбеног поретка у ма ком виду борбе треба увек тежити да он што боље одговара конкретној ситуацији. У маневарској одбрани мора се водити рачуна о њеним специфичностима, које се, углавном, огледају у томе што је њен фронт начелно знатно шири и што се одбрана најчешће изводи по правцима на којима крила и бокови често нису наслонени на сопствене снаге, тако да их је могуће обухватити, а некипут и обићи. Поред изнетог, на постројавање борбеног поретка имаће знатног утицаја дубина зоне на којој ће се изводити маневарска одбрана, време њеног трајања и карактер земљишта. Уколико је фронт шири и земљиште на одбраненој зони пролазније, утолико је и овај проблем тежи, и обратно. У оваквој ситуацији командант дивизије биће принуђен да своје снаге распо­ређује по фронту, тежећи да затвори најизразитије правце у зони дејства и водећи при томе рачуна да ове снаге одговарају важности дотичних праваца. Овакав начин посудања по фронту захтева знатно веће осамостаљење пукова и батаљона на појединим правцима но што је то случај код отсудне одбране. Код теже пролазног земљишта, где су поједини правци непријатељског дејства углавном каналисани, самосталност потчињених јединица долази до већег изражаја. Због тога оне треба да буду у потпуности оспособљене за самостална дејства — слично нападним колонама у нападу. Ово је потребно нарочито због тога што ће опште резерве тешко моћи интервенисати на свима правцима (изузев моторизованих снага на добро комуникативном земљишту). С друге стране, шири фронт начелно захтева и већу дубину почетног борбеног поретка него код отсудне одбране, зато што је потреба за интервенцијом резерви у више праваца већа и што ће оне из дубине моћи лакше и брже ступити у дејство него кад су на мањем отстојању од прве линије.

Основу борбеног поретка у дивизији чини распоред пешадиских пукова и батаљона (издвојених под непосредном командом команданта пд), који се, саобразно ситуацији, распоређују једновремено на две или три узастопне линије и, у духу раније изнетог, ојачавају за самостална дејства. Ако нас у почетном борбеном поретку раздваја већи простор од непријатеља, биће корисно да се у претпоље истуре предњи и извиђачки одреди, чији би задатак био, поред осталог, да благовремено откривају правце надирања главних непријатељских снага. Уколико је мања дубина извођења маневарске одбране и дуже време њеног трајања, утолико и почетни борбени поредак пд може бити сличнији борбеном поретку у отсудној одбрани, пошто ће карактер дејства пд у оваквој ситуацији бити отсуднији, јер се ради о стварању потребног времена.

Ако дивизија има у своме саставу и тенкове, онда их, по мом мишљењу, треба употребити са општом резервом (другим ешелоном), због чега их у почетном борбеном поретку треба поставити у близини рејона опште резерве. Дивизиски ПОЗ и ПТР били би начелно оријентисани према највероватнијим тенко-опасним правцима, стим што

би се њихови ПТ рејони налазили на нешто већој дубини него у отсудној одбрани. Основни ватрени положаји ДАГ-а требало би да се налазе на приближно истим удаљењима као и у отсудној одбрани, како би својом ватром могао успоравати надирање непријатеља на што већој даљини.

Однос снага на првој, другој и трећој линији може бити веома различит и у овоме смислу тешко је унапред поставити неку утврђену шему. Зато ће се за сваку конкретну ситуацију ово питање решавати различито.

С обзиром на важност упорности при првом сусрету са непријатељем, по моме мишљењу, треба бирати најјачи тактичко-топографски положај за прву линију и за њену одбрану у самом почетку одређивати одговарајуће снаге и средства, које ће бити јаче од снага на другој линији, односно снага одређених у општу резерву (II ешелон).

Многи сматрају (а то и правилске одредбе предвиђају) да почетним дивизиским борбеним поретком (без обзира на ситуацију) треба поседати две тактичке линије, иако ће бити случајева да се почетни борбени поредак дивизије мора постројити и у три линије, нарочито онда ако непосредно позади друге линије постоји нека природна препрека (негазна река, теже пролазно земљиште са ограниченим бројем пролаза, итд.), или ако сама дубина просторије наводи на постројавање почетног борбеног поретка у три линије.

Ако би постојала могућност да непријатељ својим брзим продором набаци дивизију на реку, онда се на важнијим прелазима морају благовремено одредити извесне снаге које би организовале мостобране и својом борбом на њима омогућавале пребацивање осталих снага дивизије на супротну обалу. Јачина снага за одбрану мостобрана зависила би од конкретне ситуације, а у првом реду од карактера земљишта, тј. од тога да ли оно пружа непријатељу могућност брзог избијања на реку или не. У сваком случају њихова би јачина, начелно, морала да иде на уштрб јачине снага на првој линији, а ако би ситуација захтевала да се почетни борбени поредак построји у три линије, онда и на рачун посаде на трећој линији.

Ако би се позади друге линије отпора налазило тешко пролазно земљиште са ограниченим бројем пролаза, којима би непријатељ могао овладати и ваздушним десантима, онда би на овој линији требало имати посаду чија би јачина, начелно, била слабија од снага на једној од прве две линије. Зато би снаге на овој линији у конкретном случају имале улогу противдесантне резерве, уколико би се уопште појавила потреба за овом резервом. Исто тако, ако би се у току извођења одбране у дубини појавиле узастопне топографске препреке са ограниченим пролазима којима би непријатељ могао овладати нападом из ваздуха, онда би се снаге дивизије могле једновремено наћи распоређене на три узастопне линије. Према свему изложеном, дубина почетног па и борбеног поретка пешадиске дивизије у току боја може достигати и до 20 км.

Ни у једној тактичкој радњи нема веће потребе за еластичнијим борбеним поретком него у маневарској одбрани, нарочито на добро пролазном земљишту. Због веће ширине фронта непријатељ ће увек тежити да обиђе јаче поседнуте правце и да се пробије кроз слабије брањене међупросторе или преко крила са циљем да избије у позадину браничевих снага на првој линији. Некад ће он тежити да изманеврише и снаге на другој (трећој) линији и да на тај начин у потпуности компромитује одбрану. Да би се ово спречило, неопходно је да се борбени поредак што пре прилагоди новоствореној ситуацији и да се активним дејствима снага на првој линији и резерве заустави продор непријатеља и омогући даље успешно вођење одбране. Успех у прилагођавању борбеног поретка новој ситуацији умногоме зависи од правилне организације садејства између елемената борбеног поретка и добро организоване везе. При томе би делови борбеног поретка који затварају поједине правце (више или мање одвојене), ако не би били нападнути, требало да садејствују нападнутим снагама на суседним правцима, првенствено својим бочним ударима, и да заједно са дивизијском резервом затварају непријатељске продоре и консолидују одбрану на другој (трећој) линији. Да би се заиста могао прилагодити свакој ситуацији у току боја, борбени поредак дивизије у целини (као и поједини његови делови) мора имати много већу еластичност него у отсудној одбрани. На пример, не може се успешно и брзо маневрисати ПТ оруђима у саставу батаљона ако су она постављена у ПТ чвору по истим принципима по којима се постављају у отсудној одбрани или ако се садејство између пукова и батаљона не може брзо остварити зато што су они чврсто везани за одбрану својих отсека и рејона као и у отсудној одбрани.

Маневарску одбрану могу успешно да изводе само јединице веома високог морала. Њихов старешински састав треба да располаже солидном војном спремом, да је умешан у руковођењу јединицама, лично храбар и да може иницијативно доносити најцелисходније одлуке у конкретним ситуацијама. Зато задржавање надмоћнијег непријатеља до одређеног времена и одржавање борбене способности својих јединица захтевају веома велику умешност у правилној процени ситуације и у руковођењу бојем. Целисходно извођење ове одбране не трпи никакав унапред припремљени шаблон, као што је, на пример, онај који неки препоручују „да снаге са прве линије треба, уз прихват снага са друге линије, да иду искључиво на трећу линију“, нарочито ако се такав поступак у току борбе стално понавља. Уствари, за даља дејства ових снага, по мом мишљењу, постоје и друге комбинације и варијанте, као: пружање отпора на простору између прве и друге линије, делимично појачање друге линије, повлачење јачих снага на трећу линију и остављање њихових делова између друге и треће линије и сл. Истакао сам да маневарска одбрана не трпи никакву утврђену шему, али то не значи да не треба за сваки конкретан случај унапред створити план за извођење ове одбране. Напротив, целисходан план је увек неопходан и потребно га је са великом студиозношћу разрадити.

Сам механизам извођења маневарске одбране зависиће углавном од задатка пд, земљишта и обостраног односа снага. Уколико нека дивизија треба да задржава непријатеља мање времена и на већој дубини (што јој пружа већу слободу маневра) утолико ће се њен начин извођења одбране разликовати од начина одбране неке друге дивизије која мора дуже и на мањој дубини да издржи у борби. Док ће у првом случају ређе долазити до отсуднијег ангажовања и бити могуће еластичније извођење одбране, дотле ће у другом случају бити готово редовна појава да се поједини делови дивизије отсудно ангажују у борби. Исто тако ће на извођење ове одбране имати знатног утицаја и земљиште својим карактером (испресецано, покривено, пролазно, итд.), као и однос обостраних снага (нарочито величина непријатељских оклопних и моторизованих јединица).

Мада испресецано и покривено земљиште пружа енергичном нападачу повољне услове за напад (обухвати, обиласци, убацивања, итд.), ипак је оно веома повољно за извођење маневарске одбране, пошто је на њему знатно лакше извлачење испод удара непријатељских надмоћнијих снага и могуће да се непријатељу разним засадама или прикривеним ударима у бокове припреме не само многа изненађења него и да се натера на већу обазривост и методичност у раду, а самим тим и на губљење у времену. Поред тога, на оваквом земљишту дивизија је у стању да у боју пружи знатно већу упорност и да сачува своју борбену способност, пошто сваки брежуљак и свака шумица могу да претстављају за њене поједине делове погодне тактичке линије за давање што жилавијег отпора.

Маневарско земљиште у знатној мери отежава извођење маневарске одбране, нарочито преношење борбе са једног положаја на други ако је однос снага неповољан и ако непријатељ располаже оклопним јединицама. Зато у оваквим случајевима треба користити насељена места, шуме, канале, реке итд., и, уколико је могуће, благовремено их припремити за одбрану. Пошто ће се браничеве снаге на оваквом земљишту тешко одвајати од непријатеља у току дана, биће нужно да издрже у борби до пада мрака. То може довести до њиховог јачег ангажовања, па и до окружења појединих њихових делова. Због тога у оваквим условима треба благовремено припремити план за пробој из окружења, и то по могућству одмах по паду мрака, како би се окружени делови што пре спојили са оним снагама дивизије, које су успеле да се раније одвоје од непријатеља.

Код извођења маневарске одбране најтеже је правилно одредити степен упорности у борби и почетак извлачења на једну од следећих линија. Многи сматрају да се извођење маневарске одбране не разликује од повлачења под борбом од линије до линије, иако се ова два поступка, по моме мишљењу, у погледу њихових циљева битно разликују. Док се повлачење под борбом изводи у оквиру отступања јединице која тежи да се што пре извуче из додира са непријатељем и у позадини поседне нове положаје у циљу стварања повољнијих услова за даље дејство; дотле дивизија у маневарској одбрани има као основни циљ да за одређено време и на датој дубини задржи не-

пријатеља. Али, без обзира на наведене циљеве, код обе тактичке радње истоветан је начин одвајања од непријатеља, па било да је решење пало или не. Сам механизам маневарске одбране наступа онда кад дивизија отпочне да се извлачи под борбом испод удара надмоћнијих непријатељских снага. При томе се борба не води само на одређеним линијама него и на простору између њих, стим да главне снаге дивизије на самим линијама, као најпогоднијим положајима, увек пружају и најјачи отпор.

При одвајању од непријатеља било би најбоље да батаљони својим резервама прихватају чете из отпорних тачака са предњег краја, и то не само ватром него и противнападима (нарочито на покривеном и испресецаном земљишту). Ако је линија батаљонских резерви повољна за давање јачег отпора, треба тежити да се на њој задржи део снага из отпорних тачака са предњег краја ради појачања и продужења отпора, а остатак снага упутити на следећу линију прихвата позади линије батаљонских резерви. Удаљеност ове линије од линије батаљонских резерви зависи у првом реду од земљишта, од брзине продора непријатељских снага и од тога да ли је оне могу брзо угрозити. Однос снага по појединим линијама отпора стално ће се мењати према конкретной ситуацији, али у току борбе треба тежити да се свака повољна тактичка линија искористи за пружање што јачег отпора са одговарајућим снагама и средствима. У овој фази је најважније да упорност на појединим линијама буде у складу са задатком и чувањем борбене способности батаљона. Пошто су одбранбени рејони батаљона (отсеци пукова и зоне дивизија) у маневарској одбрани начелно нешто веће дубине но у отсудној одбрани, то је могуће да батаљони у првом ешелону пука до линије пуковских резерви имају три, па и више линија отпора, поред низа погодних теренских ослонаца на појединим међулинијама. Иако батаљони у току борбе на појединим линијама у дубини неће имати све оне елементе борбеног поретка које су имали у почетном борбеном поретку, ипак треба тежити да на најпогоднијим линијама отпора задрже главни део својих снага и средстава и да њихов борбени поредак буде што сличнији почетном.

У овој фази борбе пуковске резерве могу интервенисати активно (уколико то захтева ситуација) или извршити прихват на својим линијама. Преношењем борбе на линије пуковских резерви (уколико су повољне за давање јачег отпора) треба тежити да се на њима распореде снаге и средства пукова, и да се њихови борбени пореци не разликују много од почетних борбених поредака, тако да имају све елементе одбранбених отсека. Сам механизам извођења борбе у оквиру пукова заснивао би се, углавном, на оним принципима који су већ изнети за батаљон. Према томе, цео простор у оквиру дивизије између предњег краја почетног борбеног поретка и предњег краја друге или следећих линија треба да буде испуњен низом узастопних борби пукова у првом ешелону дивизије. Применом оваквог начина дејства не би било „аутоматског“ преношења борбе са једне линије на другу, него би се борба водила на целој дубини за сваки погодан положај.

У погледу извођења одбране, све што је речено за пукове начелно важи и за дивизију, нарочито у погледу ангажовања резерве и тежње да се преношењем борбе на једну од следећих линија њен борбени поредак ближи почетном борбеном поретку са свима елементима одбранбене зоне.

И поред свега настојања команде дивизије да се на свакој од узастопних линија пружи јачи отпор па и задржи даље непријатељско надирање, често се у томе неће успети, јер се поједине линије (иако погодне за одбрану) неће моћи посести јачим снагама него само слабијим деловима за прихват, док ће главне снаге пренети тежиште борбе на неку другу линију у дубини одбране.

Нарочити проблем при извођењу маневарске одбране на маневарском земљишту претставља лакша употреба нападачевих оклопних снага. Зато у оваквим условима дивизију у одбрани треба ојачавати тенковима и самоходном артиљеријом (па и транспортерима на гусеницама), како би имала што већу слободу акције на разним правцима у току борбе. То не значи да се дивизија не може успешно супротставити непријатељу и без тенкова и самохотки, али је искуство из Корејског рата показало да се непријатељским моторизованим и оклопним снагама на добро пролазном земљишту најбоље могу супротставити моторизоване резерве подржане тенковима и самохоткама. Из досадашњег излагања може се закључити да поједини делови дивизије, па и дивизија у целини, воде борбу за сваки погодан положај на целој дубини, изводећи при томе противнападе и најмањим деловима и не губећи из вида потребу за својим благовременим извлачењем из борбе.

Дивизиске линије, које се благовремено одређују и уређују за одбрану, треба да буду најповољнији положаји на којима се може дати јачи отпор а да се јединице на њима не изложе уништењу. Доласком појачања из дубине, односно изменом односа снага у корист браниоца, или кад то ситуација нарочито захтева, поједине линије могу се претворити у положаје за отсудну одбрану или ослонце за противнападе. Удаљење између појединих линија које пружају најповољније услове за давање отпора са главним снагама пука, односно дивизије, може бити различито. На испресецаном и планинском земљишту удаљеност између појединих узастопних коса веома је неуједначена. Поједини мањи гребени који се налазе око 2 километра један позади другог, а погодни су за давање јачег отпора у оквиру борбеног поретка пука, могу се згодно користити као пуковске линије. Уколико би ови гребени били на отстојању мањем од 2 км, они се не би могли узети за пуковске линије, јер би тако мало отстојање отежавало нормалан развој борбених поредака пешадиских батаљона по дубини. С друге стране, отстојање између ових линија могло би да буде највише до 5 км, јер је то крајња граница са које би пук био у стању да делом свога тешког наоружања подржава снаге на првој линији. Поред овога, већа удаљеност би негативно утицала и на благовремену активну употребу снага са друге линије. Ако удаљење пуковских линија износи два километра, онда би дивизиске линије могле бити на

отстојању од око четири километра. Ово би била најмања норма која би омогућавала развој борбених поредака пукова на првој дивизијској линији. Крајња граница удаљења код дивизијских линија отпора износила би око 7 км, и то из сличних разлога који су већ наведени за пуковске линије.

Из предњег излази да се у маневарској одбрани пуковске линије отпора могу налазити на око 2 до 5 км, а дивизијске на око 4 до 7 км. Главни недостатак ближних граница наведених норми био би у томе што би непријатељ, по заузећу једне линије, могао одмах да настави напад на другу, и то без премештања главнине артиљерије и неких нарочитих промена у његовом дотадањем борбеном поретку. Имајући у виду погодност ових линија за задржавање непријатеља на испресецаном земљишту и извесну спрост непријатељског надирања у таквим условима, сматрам да би бранилац имао знатно више штете ако их не би искористио за јачи отпор него што би му нападач могао нанети услед повољности брзог настављања напада на следећу браниоачу линију.

На маневарском се земљишту погодне узастопне линије у већини случајева налазе на већим удаљењима. Уколико би постојала могућност да непријатељ по заузећу једне линије продужи напад на другу без премештања главнине артиљерије и реорганизације борбеног поретка, бранилац би био доведен у тежу ситуацију него на испресецаном и покривеном земљишту, јер маневарско земљиште, обично, омогућава нападачу бржи темпо надирања, а браниоцу отежава прихват и прикривено одвајање од непријатеља. Зато ближа граница појединих линија на маневарском земљишту начелно треба да буде већа. При томе даља граница за дивизију не би требала да прелази више од 10 км, пошто је ово крајње отстојање за могућу подршку снага на првој линији. Исто тако, у случају отсуднијег ангажовања дивизије и неповољних услова за извлачење дању, дивизија ће често бити принуђена да издржи до пада мрака и да по цену знатних губитака заузме следећу линију у току ноћи. Да би се главне снаге дивизије могле у току ноћи извући на следећу линију и сутрадан са успехом наставити борбу, ова линија не треба да буде на већем удаљењу од 10 км. Према овоме би се за маневарско земљиште могле прихватити норме које су искуством добивене у прошлом рату на Источном фронту: за пук 4 до 5 км, а за дивизију 7 до 10 км.

На семинарима и приликом прораде задатака из ове теме често се поставља питање: да ли је могуће дати неку начелну норму која би одређивала на којој је дубини у могућности једна здружена јединица (дивизија) да изводи маневарску одбрану а да при томе и даље сачува своју борбену способност? Сматрам да се не би могла дати нека јединствена норма која би важила за све ситуације, пошто у рату никада две ситуације не могу бити исте, а што нарочито долази до изражаја код извођења маневарске одбране. Зато ратни примери и дају различите норме. На Источном фронту, где се рат водио на претежно равничастом земљишту, поједине дивизије су изводиле маневарску одбрану без смене обично на дубини од 30 до 40 км. У рату 1914

године дивизије Српске војске у повлачењу са Дрине пред Суворорску битку (у склопу отступног маршманевра) водиле су борбу на уза-стопним положајима по дубини на преко 100 км, па су успеле не само да задрже непријатеља него и да пређу у противофанзиву. После искрцавања Савезника у Јужној Италији 29 немачка моторизована дивизија, са успехом је изводила маневарску одбрану на дубини од преко 100 км.

Из наведених примера се види да су у разним условима биле и различите дубине на којима су тактичке здружене јединице изводиле маневарску одбрану. Исто тако, из других ратних примера може се извући закључак да борбене могућности појединих дивизија у маневарској одбрани зависе од односа снага, карактера дејства непријатеља, земљишта и умешности њихових старешинских кадрова.

У овом чланку додирнута су само нека питања која кроз нашу војну литературу још нису довољно рашчишћена, иако су у пракси углавном правилно схваћена. Остала важнија питања из ове теме, као например: улога родова војске, борбено обезбеђење и организација командовања, иако су веома интересантна, била би предмет посебног разматрања.